

**PRAVĚK
POSTAVY MORAVSKÉ ARCHEOLOGIE**

3

JAROSLAV PALLIARDI

20. 2. 1861 – 12. 3. 1922

Vladimír Podborský – Jaromír Kovárník

POSTAVY MORAVSKÉ ARCHEOLOGIE
NOVÁ ŘADA

SVAZEK

3

VLADIMÍR PODBORSKÝ – JAROMÍR KOVÁRNÍK

JAROSLAV PALLIARDI

(20. 2. 1861 – 12. 3. 1922)

POKROKOVÝ KULTURNÍ ČINITEL JIHOZÁPADNÍ MORAVY
A VĚHLASNÝ ARCHEOLOG EVROPSKÉHO JMÉNA

(Studie k dějinám archeologie)

MASARYKOVA UNIVERZITA
BRNO 2012

© 2012 Vladimír Podborský, Jaromír Kovárník

© 2012 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-7613-6 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-6173-6 (brožovaná vazba)

ÚVODNÍ SLOVO AUTORŮ

Ve chvíli předávání tohoto svazku „Postav moravské archeologie“ do tisku cítí autoři povinnost připomenout čtenářům jednu důležitou okolnost, která – jak se ukazuje – provází a do budoucna stále bude vydávání „Postav“ provázet. Jde o úplnost či neúplnost a o kritičnost jednotlivých svazků.

Malé monografie stěží mohou osudy a životní dílo jednotlivých protagonistů moravské archeologie vyčerpát beze zbytku. Ne kvůli limitovanému rozsahu svazků – žádný limit kromě ekonomického není stanoven, nýbrž z heuristických důvodů. Co se týká kritičnosti, resp. hodnocení té které osobnosti, pak – pokud se ho ten který autor vůbec „dopustí“ – bude vždy především subjektivním pohledem, ovlivněným celkovým rozhledem pisatele, jeho odvahou a dobovým nazíráním. Autoři ostatně nejsou k hodnocení osobností vyzýváni.

Na přípravě jednoho každého svazku „Osobností“ je nejobtížnější shromažďování pramenného materiálu. Bývá zasutý v archivech různých institucí, i tam, kde by jej nikdo nehledal, často i v soukromí. Badatel se o něm nežádka dozvídá náhodně. Když pak se domnívá, že vyčerpал všechny možnosti, dílko uzavře a předá do tisku, objeví se podle pravidla o náhodě materiály nové, někdy i dost podstatné, jež rozhodně stojí také za zveřejnění. Z toho vyplývá přání redakce, aby autoři své téma i po otištění dále sledovali a definitivně nikdy neuzavírali.

Tento přístup se bohatě vyplatil PhDr. Zdeňku Fišerovi, CSc., v případě 1. svazu edice o Innocenci Ladislavu Červinkovi. Historik pátral po Červinkových potomcích, jejichž existenci jsme původně netušili. Našel je, sami se na jeho výzvy přihlásili, a nabídli řadu cenných materiálů včetně řady fotografií, které dosud nikdo z archeologů neviděl. Dá se předpokládat, že i v případě dalších svazků se takový případ naskytne. Co s tím?

Zdeněk Fišer přišel s nápadem vydávat po čase doplňky jednotlivých svazků, např. formou jakési „novoroční prémie“ čtenářům Pravěku, v nichž by se nově nalezené, skutečně důležité prameny a z nich vyplývající skutečnosti zveřejnily.

Předkládaného třetího svazku „Osobností“ se problémy s pramennou heuristikou týkají ve zvýšené míře. Z Palliardiho pozůstalosti se dochovalo, resp. dosud se podařilo objevit, pouhé torzo, rozptýlené navíc v několika archivech: ve Vildomcově muzeu v Boskovštejně (dnes již v jednom z archivů Moravského zemského muzea), v Moravském zemském muzeu, v Archeologickém ústavu AV ČR v Brně, v Muzeu řemesel v Moravských Budějovicích, v archivech v Třebíči a ve Znojmě, v Jihomoravském muzeu ve Znojmě a snad i jinde. Nezdá se však, že by to bylo všechno. Osobnost Palliardiho formátu – kulturního a nakonec i politického činitele, jehož význam přesáhl jihozápadomoravský region nejméně do celonárodní úrovně, zřejmě zůstává mnohem obsáhlejší korespondenci nežli tu, kterou se dosud podařilo objevit. Vždyť Pallardi se stýkal i s vrcholnou politickou reprezentací první Československé republiky včetně samotného T. G. Masaryka.

Je tedy velmi pravděpodobné, že po otištění tohoto svazku se po čase na nějaké další dokumenty o Palliardiho životě a díle přijde. Určitá stopa vede někam do Prahy, kde žil Jaroslavův strýc a mecenáš Karel Pallardi a další členové tohoto rozvětveného rodu, a kam se po smrti manžela uchýlila i vdova Marie Pallardová. Z částečně dochované Poslední vůle Karla Palliardiho vyplývá, že si dal zřídit již za života hrobku u kostela sv. Matěje v Praze-Šárce. O osudech tělesných pozůstatků archeologa Jaroslava Palliardiho, které měly být zpopelněny v Praze, se do této chvíle nic bližšího nevědělo a neví. Stopa může vést do Šárky...

Autoři děkují za nezištnou pomoc při shromažďování materiálů k tomuto svazku na prvním místě paní Mgr. Miluši Vildomcové, dále vedoucímu Muzea řemesel v Moravských Budějovicích Janu Vlkovi, řediteli Ústavu archeologické památkové péče v Brně doc. PhDr. Miloši Čizmářovi, CSc., řediteli Moravského zemského muzea v Brně PhDr. Petru Šuleřovi, pracovníkům ústavu Anthropos MZM Mgr. Petru Kostrhunovi, doc. PhDr. Karlu Valochovi, DrSc., a doc. PhDr. Martinu Olivovi, Ph.D., pracovníku historického oddělení MZM PhDr. Zdeňku Fišerovi, CSc., členům Archeologického ústavu

MZM PhDr. Aleně Humpolové a PhDr. Milanu Salašovi, DSc., vedoucí knihovny ÚAM FF MU Mgr. Haně Palátové, řediteli Archeologického ústavu AV ČR v Brně doc. PhDr. Pavlu Kouřilovi, CSc., členkám tohoto ústavu PhDr. Blance Kavánové, CSc., a paní Heleně Klanicové a pracovníkům archivu v Třebíči PhDr. Lence Smetanové a PhDr. Petru Jičínskému, za účinnou pomoc při shromažďování pramenů k tomuto svazku. Děkuji dále řadě dalších osob, které jim pomohly radou, podněty, upozorněním či opatrováním literatury.

Brno – Znojmo, duben 2010

Vladimír Podborský – Jaromír Kovárník

Tolik v dubnu 2010. Zatímco se tento svazek „Osobností“ edičně připravoval, pátral již několik let po osudech Jaroslava Palliardiho a členů jeho rodiny pan Viktor Dvořák, člen Muzejního spolku při Muzeu řemesel v Moravských Budějovicích. Do dnešního dne (10. září 2012) se mu podařilo intelektuálně i finančně náročným studiím v archivech, místních kronikách a matrikách, dobovém lokálním i centrálním tisku, v krematoriích v Praze i v Drážďanech atd. doplnit či objasnit řadu dalších okolností ze života Palliardiho rodiny, zejména také Palliardiho dcery Vlasty. Pan Viktor Dvořák připravuje zveřejnění výsledků svého bádání v periodiku Jízní Morava v roce 2013. Jeho zpráva bude vhodným doplňkem životopisné kapitoly této knížky.

1. ŽIVOTOPIS

Postižitelný rodokmen rodu Palliardů¹⁾ v Čechách sahá do 17. století. Jeho nejstarší historicky doložitelný člen je jistý Jan Petr Palliardi (1645–1732) – „štukatér“. Je známo, že rodina Palliardů přišla do Čech z Itálie, aby zde zahájila rozsáhlou stavitelskou činnost; zasloužila se o rozšíření renesančního slohu u nás a poměrně rychle se adaptovala na české poměry. Řada jejích členů se stala významnými osobnostmi české společnosti a někteří dokonce českými vlastenci.

Palliardové se v Čechách rychle rozmnožili. Jan Petr Palliardi měl z trojího manželství celkem 8 dětí. V další generaci se objevuje Michal Ignác Palliardi (1702–1751) – „stavitel a štukatér“; ten zplodil se třemi ženami 11 dětí, mezi nimiž se o pokračování hlavní linie rodu postaral zejména Ignác Jan Nepomucký Palliardi (1737–1821), pražský architekt a stavitel. Z jeho tří dětí se ve 4. rodové generaci vůdčí osobností stal Ignác Alois Palliardi (1765/7–1806), „komorní stavitel“; měl ze tří manželství celkem 8 dětí, z nichž je třeba zmínit lékaře Františka Sales. Jana Nepomuckého Palliardi (1796–1873) a zejména Josefa Václava Nepomuckého Palliardi (1798–1870), silničního stavitele, který byl v 5. generaci nositelem hlavní rodové linie. Z jeho šesti dětí ze tří manželství je pro nás důležitý Ignác Alois Augustin Palliardi (1833–1899), soudce, otec archeologa **Jaroslava Ignáce Palliardiho** (1861–1922). Jeden z početných bratranců Ignáce Aloise Augustina – Karel Palliardi, mohovitý bezdětný pražský měšťan, ve své několikrát doplňované závěti odkázal značné prostředky jednak veřejným pražským i mimopražským institucím, jednak několika svým příbuzným; nejštědřeji pamatoval v roce 1893 na svého bratra Josefa Palliardiho, „kněhkupce“ v Brně, jemuž odkázal „*celkem 8000 zlatých, zlaté kapesní hodinky i se řetězem, svršky, šperky*“

1) Údaje k rodokmenu Palliardů jsou výsledkem dlouhodobého pátrání historika jihozápadní Moravy Emila Jenerála, zachyceném v rukopisném díle Soupis biografii z Moravských Budějovic (1994); srov. též Jiří Milan Sklenář, Heraldika a genealogie roč. 1989, č. 3, 168 (zde však některé nepřesnosti). – Za upozornění na tyto práce děkujeme správci Muzea řemesel v Moravských Budějovicích Františku Vlkovi.

a věci ze zlata a stříbra “ V závěti z roku 1896 pamatoval také na studenta Jaroslava; odkázal „synu po bratranci Ignáci, Jaroslavu Palliardimu, t.č. notářskému koncipientu ve Znojmě, 1000 zlatých rakouské měny, aby mohl ve svých archeologických pracích pokračovati.“ (J. Kovárník, O notáři Jaroslavu Palliardim, in: V. Podborský, ed.: 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku, MU Brno 2001, 107). Pokračování palliardovské rodové linie v 6. generaci však zajistil další bratr soudce Ignáce Aloise Augustina – Kašpar Augustin Palliardi (1835–1894), obchodní zaměstnanec, a v 7. generaci Oskar Alfréd August Palliardi (1872–1945), rovněž obchodní zaměstnanec.

Z novějších kulturních dějin Čech, Moravy a Rakouska je známo ještě několik dalších Palliardů, jejichž přesný vztah k základní rodové linii není známý. Tak např. členem rozkošatěné české větve rodu Palliardů byl Hendrych Palliardi, přítel známého čáslavského archeologa a muzeologa Klimenta Čermáka. S brněnským Františkovým museem (dnešním Moravským zemským muzeem) je spojeno jméno Alfreda Palliardiho, který byl od konce 19. století až do své smrti roku 1924 kustodem humanitních, tedy i archeologických sbírek tohoto muzea; teprve po smrti jej nahradil Innocenc Ladislav Červinka. Alfred Palliardi patřil k významným členům muzea; vedle správy sbírek zastával i funkci tajemníka muzea. Na rozdíl od Jaroslava se zřejmě cítil být Němcem: jeho zachovalá korespondence je psána německy, dokonce švabachem.

Z dochovaných písemností je dále známo jméno poněmčeného znojemského fotografa Franze Palliardiho a také ze sousedního Rakouska se hlásil další Palliardi. V literatuře lze najít poznámky, že tito lidé s rodovou linií Jaroslava Palliardiho nemají nic společného. To se však – vzhledem k výjimečnosti příjmení Palliardi – nezdá být pravděpodobné. Spíše je to tak, že během staletí se rodové vztahy Palliardů zpretrhaly a jejich příbuzenské povědomí se vytratilo.

Otec archeologa Jaroslava – Ignác Alois Augustin Palliardi – byl aktuárem smíšeného okresního úřadu v Telči,

Dochovaný dvojazyčný druhopis Rodného a křestního listu („Geburts- & Taufschein“) Jaroslava Palliardiho (obr. 1), vydaný v Telči 28. července 1883 (vyplněný německy), prozrazuje, že Jaroslav, katolického náboženství, narozený 10. února 1861 v domě č. 53 v Telči, je manželským synem Ignáce Palliardiho, c.k. aktuára, manželského syna Josefa Palliardiho, revidenta v Praze, a Anny Alsterové; matka Marie je manželská dcera Johanny Iglo, dcery správce Johanna Iglo a jeho manželky Anny; jako porodní bába je uvedena „Čermák“.

Obr. 1. Rodný list Jaroslava Palliardiho.

11

vzbudil zájem o starožitnosti telčský geometr Bílek. Podle působiště otce měnila rodina často místo bydliště: byla jím po nějaký čas Bystřice pod Hostýnem, pak Znojmo, kde se rodina spřátelila s tamním národním buditelem, vlasteneckým notářem Janem Vlkem. Jaroslav studoval na gymnáziu ve Znojmě, (nějaký čas údajně i v Mladé Boleslavi ?), hlavně však na piaristickém gymnáziu v Kroměříži, kde také maturoval. Tam se spřátelil s budoucím básníkem a významným kulturním pracovníkem Františkem Táborským.

František Táborský se narodil 16.1.1858 v Bystřici pod Hostýnem. Po studiích na Slovanském gymnáziu v Olomouci, zejména však na kroměřížském ústavu (1870–1878), se zapsal na Filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. V roce 1884 se stal profesorem Vyšší dívčí školy v Praze, v roce 1911 zde postoupil na místo ředitele a po deseti letech (1921) odešel na odpočinek. Zemřel 21.6.1940 v Praze. Proslul jako básník, spisovatel, překladatel, historik a kritik.²⁾ Je obdivuhodné, jak rozsáhlé vědecké dílo byl F. Táborský, středoškolský profesor, schopen vytvořit. Kromě pedagogické práce vynikl zvláště jako literární vědec, překladatel, znalec a propagátor ruské slovesné i výtvarné tvorby. Zajímal se také o kulturu slovanských národů, jmenovitě Poláků a Jihoslovanů.³⁾

2) K jeho básnickým sbírkám patří Básně (1884), Staré komedie (1882), Melodie (1883), Hrdinné touhy (1903), Alleluja (1919, ovlivněna životem Mistra Jana Husa), Legenda staronová (1927), Z baladických (1933), Sonáty (1933), Poutník (1913; jde o veršovanou autobiografickou povídku, vydanou posmrtně r. 1943). – Z Táborského literární tvorby jmenujme Naším dětem (1889), Hanuš Schwaiger (1904), Zimní pohádky v naší veselé republice (1920), Ruské umění (1921), Rusava (1928, kniha o vesnici na Valašsku), U kamarádkého stolu (1933), Puškin, pěvec svobody (1937), Arthur Grotgter, jeho láska a dílo (1933), O ruském divadle (1933), Adolf Kašpar, ilustrátor, malíř a grafik (1933), Ivan Meštović (1933), Karel Hynek Mácha po sto letech (1936). – K jeho překladům patří Básně (1891, 1895, 1918; básně M. J. Lermontova) a Hoře z rozumu (1932; básně A. S. Puškina, A. S. Gribojedova, F. I. Tútčeva).

3) Pro celou Táborského generaci české inteligence je příznačný nejen vysoký stupeň národního uvědomění, ale touha po svobodě, již se jim v rakousko-uherské monarchii nedostávalo. U Františka Táborského to dokládají mnohé citace, které jsou součástí jeho literárních prací. V literární studii o díle A. S. Puškina napsal: „...V archivu světové poezie jsou poklady lyriky, úsměvů, krásy a radosti, které ozařují a oblažují život, nejčistších a nejvyšších tužeb a citů lidské duše, a jsou mezi nimi i Puškinovy, ale není tam mnoho tak opravdového, tak celou duší oddaného hlásání svobody, jako ji Puškin hlásal Rusku a celému světu. Proto je nám, milujícím svobodu, od nepaměti obklopeným nepřáteli, kteří nás udržují tak čilými a bdělými, Puškin tak nevýslovně milý...“ (Táborský 1937, 17).

V roce 1938 obdržel za celoživotní vědeckou práci čestný doktorát Masarykovy univerzity v Brně. Přátelství Táborského vydrželo až do náhlé smrti Jaroslava Palliardiho (Kovárník 2001, 107).

Je možné, že Palliard i a Táborský se spolu setkali již v Bystřici pod Hostýnem, kde bydlely rodiny Táborských i Palliardů v ulici Kamenec. Jaroslavův otec Ignác Alois Augustin Palliard byl tu v letech 1874 až 1879 soudcem okresního soudu. Mohli se poznat, když Jaroslavovi bylo 13 a Františkovi 16 let. Nepochybně oba spojovala vysoká přirozená inteligence. Táborský a další kroměřížští vlastenci měli na Palliardiho všestranně pozitivní, zejména národně-uvědomovací vliv. Naopak jeden katecheta kroměřížského gymnázia dal svým snižováním doby husitské a francouzské revoluce základ k pozdějšímu Jaroslavovu volnomyšlenkářství a antikatolicismu.

Z dopisů brněnské tety Františky Kerschnerové (oddíl Korespondence – III – č. 1/1) se dovídáme, že Jaroslav v době kroměřížských studií trpěl některými zdravotními problémy, zejména neuralgickými bolestmi zubů, nicméně byl již tehdy aktivní ve vlastivědné sběratelské činnosti, k čemuž jej teta Františka také nabádala; vždy ale také varovala, aby nepřepínal svoje síly a pečoval o své zdraví. Z uvedené korespondence (k dispozici bohužel nejsou Jaroslavovy odpovědi na Františčinu listy) lze nabýt dojmu, že o mladého Palliardiho tehdy teta Františka pečovala snad více než vlastní rodiče. Nezachovala se žádná Jaroslavova korespondence s otcem. Matka „psávala svému synovi velmi zběžně mnoho dopisů výhradně jen německy, začínajících slovy: *‘Mein lieber Jaroslav’*. Česky psát neuměla“ (Kovárník 2001, 108). Ani z pozdější doby není k dispozici mnoho korespondence syna Jaroslava s rodiči. Dochovaly se dvě dopisnice:

Velectěnému pánu

Ve Znojmě 17/5 1881

*p. Ignátu Palliardimu radovi c. k. vrch. zemského soudu
v Brně*

Radvítova ulice č. 8

Drazí rodiči !

*Přijedu zítra v sobotu jak obyčejně večerním vlakem
do Brna. Váš*

Jaroslav.

Velectěnému pánu

Ve Znojmě 1/3 1887

*p. Ignátu Palliardimu radovi c. k. vrch. zemského soudu
v Brně*

Radvítova ulice č. 8

Drazí rodiči !

*Včera přestěhoval jsem se do nového bytu do Besedy.
Dalo mi balení a stěhování se přes týden práce a bude to ještě
několik dní trvat nežli přijdu do pořádku. Také hezkých pár
grošů stojí ta celá stěhovačka. Příkladně více ! Váš*

Jaroslav.

Nový nájemník finanční komisař pluku musí platiti

Kornecké 340 zl. v. m. za bývalý byt náš. –

Po maturitě odešel Jaroslav v rámci rodinné tradice studovat práva na německou, a po jejím obnovení na českou Karlo-Ferdinandovu univerzitu do Prahy. Studoval zde v 70. až v první polovině 80. let 19. století, pro něž byl příznačný nárůst národního hnutí jak v řadách inteligence, tak u rodící se podnikatelské složky české společnosti, tzv. národní buržoazie, která chtěla prolomit bariéru výsadního postavení německého průmyslu v době opožděného rozvoje průmyslové revoluce. Jaroslava Palliardiho zastihlo v Praze za jeho studií nejen otevření Národního divadla Smetanovou Libuší 11. června 1881, ale bezprostředně také císařovo rozhodnutí z 11. května 1882, že na Karlo-Ferdinandově univerzitě se bude přednášet nejen německy, ale také česky: od roku 1882 na Právnické

a Filozofické fakultě (zde byl profesorem T. G. Masaryk) a od roku 1883 i na české Lékařské fakultě (Havránek 1968a, 342). České národní snahy navíc vyvěraly z příkladů boje za osamostatnění a sjednocení jiných národů, jejichž výsledkem byl vznik národních států v sousedství, např. v Itálii (1861/1870: srov. Jindra 1969, 221-226; aj.)⁴⁾ a v Německu (1871: srov. Jindra 1969, 238-246; aj.). Neustálé centralizační snahy rakouské monarchie doprovázené germanizací vedly k dalšímu vypětí snah také u českého národa. Rok 1880 je rokem založení Deutscher Schulverein, který podporoval německé školství, a odezvou mu ještě téhož roku byl z české strany vznik Ústřední matice školské, v níž Jaroslav Palliardi později obětavě pracoval.

Je velmi pravděpodobné, že již během svých pražských studií se Jaroslav Palliardi osobně setkal s profesorem Masarykem, jehož přednášky navštěvoval. Osobní kontakty profesorů s příčinnivými, navíc vlastenecky orientovanými, posluchači byly tehdy běžné. Je možné, že již tehdy Masaryka zaujal mladý Palliardi svým sběratelstvím a znalostmi pravěku; z různých kontextů vyplývá, že Palliardi udržoval s profesorem a později i prezidentem Masarykem písemné kontakty. Tato korespondence se bohužel – jako mnoho dalších písemných materiálů po moravskobudějovickém notáři – nedochovala, resp. nepodařilo se ji dosud dohledat, ale svědčí o ní i Masarykova návštěva a prohlídka Palliardiho sbírky v Moravských Budějovicích roku 1920. Její existenci podporuje i Palliardiho nadšení pro svobodnou republiku po pádu rakousko-uherské monarchie (srov. dále pozn. č. 13).

Je také pravděpodobné, že v té době se dále prohloubil Palliardiho odpor proti klerikalismu, jehož kořeny sahaly až do dob jeho kroměřížských gymnaziálních studií. I když formálně zůstával ještě k 31.12.1900 členem katolické církve (Sčítací operát k 31.12.1900), roku 1904 již spoluzakládal „Volnou myšlenku“. Z církve vystoupil spolu s manželkou Marií až roku 1908.

4) Války mezi Francií, Sardinským královstvím a Rakouskem v dubnu až červenci 1859 na území severní Itálie (bitva u Magenty 4.6. a u Solferina 24.6.) se zúčastnilo mnoho vojáků z Čech a Moravy, kteří pak doma šířili zprávy o národních revolucích a snahách Italů osamostatnit se, včetně osvobozenectvého hnutí vedeného G. Garibaldim.

Po skončení studií nastoupil roku 1883 jako koncipient a čekatel notářství do kanceláře notáře Jana Vlka na Dolním náměstí ve Znojmě.⁵⁾

U postavy **Jana Vlka** (1822–1896), právníka, notáře, buditele a básníka, se musíme na chvíli pozdržet.

Narodil se 8.7.1822 v Telči, studoval v Jihlavě, na brněnské filozofii probudil jeho národní cítění vlastenecký augustiniánský kněz, filozof a spisovatel František Matouš Klácel (1808–1882), na studiích práv v Olomouci dobře poznal z přednášek profesora Aloise Vojtěcha Šembery (1807–1882) českou literaturu; stal se zde spoluzakladatelem a jednatelem „Slovanské lípy“, prvního českého politického spolku na Moravě. Po ukončení právnických studií na pražské univerzitě pracoval jako koncipient u advokáta Dr. Aloise Pražáka v Brně. V revolučním roce 1848 se zúčastnil bojů na pražských barikádách. Podle vzpomínek dědečka vlastenecké učitelky Žofie Vlčkové (viz dále, pozn. č. 7), prchal Jan Vlk po porážce pražského povstání společně se Slovákem Ludovítem Štúrem přes rodnou Telč až na Slovensko, kde mu Štúr zařídil zaměstnání v několika městech, zvláště v Trenčíně, v němž mohl získat potřebnou právnickou praxi. Po pěti letech se Vlk vrátil do Kroměříže, kde měl rodinu. Po odeznění protipovstaleckých nálad byl konečně roku 1861 jmenován c.k. notářem ve Znojmě. V převážně německém městě proslul svou neúnavnou buditelskou a vlasteneckou prací. V jeho kanceláři „-- se soustřeďovaly v letech osmdesátých všechny nitky národního cítění v poněmčeném kraji“ napsal Jan Knies (oddíl Přílohy – II – č. 6). Založil řadu českých probuzeneckých spolků, z nichž nejvýznamnější byla Znojemská Beseda.

Znojemská Beseda vznikla z iniciativy Jana Vlka dne 17. července 1870. Zachovala se pozvánka na ustavující schůzi Besedy, psaná zřejmě vlastní notářovou rukou (obr. 2), a také rukopis Vlkova inauguračního projevu poté, co byl zvolen starostou Besedy (obr. 3); tento projev stojí za přečtení:

5) Na dolním znojemském náměstí, pod obchodním domem Dyje, je dodnes na jednom z domů pamětní deska připomínající místo Vlkovy notářské kanceláře a sídlo znojemské Besedy (tab. I:2).

Pozvání

Valné hromadě Besedy
Znojenské, na 4. červenci t. r.
odpoledne 4 hodiny.

Program: volba starosty a správní
ho výboru, návrh přebudování
zřetel, volba návrhy.

V Znojme dne 14. července 1877
za výbor.
Vlk

II

Obnašení malého radě 3 dni před
valnou hromadou na kolnu 50^{ty}
1/2 dle svých náležitostí fin. m. kolnu
podrobení.

Obr. 2. Pozvánka na zakládající valnou hromadu Besedy Znojenské.

Pánové !

Děkuje za důvěru mně proukázanou a slibuje, že dle svých
skromných sil ku zdaru besedy účinkovat budu prohlašuji
„Besedu Znojenskou“ za zřízenou.

Sbudovali jste sobě pánové tímto spolek, v němž bohdá
jako ve svém domě cítiti se budeme.

Pro
Hrochů Jan Vlk
dne 17 července
1870

Panové!

Děkuje za důvěru mou
prokazanou a slibuje,
že se svými osobními sil
na zdar besedy učin
kovat bude prohlášení
„Besedy znojemské“ paří
zenou.

Studovali jste sobě paří
ve tomto spolku, v němž
já jako ve svém domě cítiti
se budeme.

Počet údův není sice no
sud velký, to budíž však
nám pobídkou, abychom
množství nahražovali obě
tavostí a účinností.

Neměli jsme posud spolku
a rostli jsme, na nás bude
nyní záležet, aby vlastně
smýšlení a uvědomělost ná
rodní se budily a šířily
a aby nás přibývalo

(Aby nás přibývalo)

Larso vlasti a spolek

Obr. 3. Rukopis Vlkova projevu v den vzniku Znojemské Besedy.

Počet údův není sice posud velký, to budíž však nám pobídkou, abychom množství nahražovali obětavostí a účinností. Neměli jsme posud spolku a rostli jsme, na nás

bude nyní záležet, aby nás přibývalo, aby vlastenecké smýšlení a uvědomělost národní se budily a šířily. Láska k vlasti a národu, mezi námi upřímnost, vespolečná láskavost, shovívavost a svornost učiní nám místo toto milým, budeme zde za doby tísně u srdcí upřímných soukmenovcův nalézat útěchy, v dobách radostných budeme mět kde a s kým sdíleti city radosti.

Pohledněme zpět do dějin národu našeho! Na počátku tohoto století byla tak nepatrná hromádka uvědomělých a vlastenecky smýšlejících Čechů v zemích našich, že v schůzi jedné těchto mužův v Praze učiněn jest výrok žertovný sice avšak významný: „kdyby teď náhodou strop této ----- byli všichni Češi. A teď nyní kdyby se jal někdo ubíjet Čechů, trhal, bořil, hroutil by se stát.

S hrdostí Pánové pravím. Náležíme národu, kterýž s málem sil veliké ve světě vykonal již věci.

Toto vědomí bude nás sílit, a sily naše tužit. Nezapomeneme sice nikdy, že žijeme ve městě, (škrtnuto: kdež už vícekrát vyhržováno bylo Čechům, že třeba jich vyklídit), jehož obyvatelstvo kol z části nám nepříznivé, avšak též vždy budeme mět na mysli, že nalézáme se na půdě, kteráž náleží Mark-----, že jest předním údem Koruny Svato Václavské. Na zdar.

Již v únoru 1870 připravil notář Jan Vlk Stanovy budoucí Besedy. Podepsali je: Jan Vlk, knihtiskář Anton Navrátil, obchodník Albert Ferdinand Petertill, advokát Alexander Rzeha, obchodník Moric Příborský a správce mikulovického velkostatku Jan Čáp. Ve Stanovách stálo za jakým účelem spolek vznikl: „1. vzdělání se údův čtením kněh a časopisů, zábava předčítáním, deklamováním, hudbou, tancem, povolenými hrami, hraním divadelních kusů, jakož i uspořádáním společných výletů na venek i do jiných míst... 2. povznášení a rozšiřování vědomosti obchodnické, průmyslové a hospodářské, rokovati o záležitostech týkajících se obchodu, průmyslu a hospodářství...”

Notář Jan Vlk se tedy stal starostou Besedy a stál v jejím čele až do smrti, tj. plných 26 let. Prvním sídlem Besedy byl

Tab. I. 1 – budova znojenské Besedy na Dolním náměstí ve Znojmě, stav roku 2006 (1a – pamětní deska Jana Vlka na fasádě Besedy). 2 – náhrobek Jana Vlka na znojenském hřbitově (2a – detail nápisu na Vlkově náhrobku).

valné hromady, konané dne 24. listopadu 1889 při příležitosti 25letého trvání Besedy, je podepsáno 40 účastníků (obr. 4). V té době již byli jmenováni čestní členové Besedy: Jan Vlk, zakladatel spolku a první jeho starosta, a Arnošt Gottwald, advokát ve Znojmě, druhý starosta; řadě členů bylo vysloveno čestné uznání: mezi takto poctěnými byl i Jaroslav Palliardi, řada advokátů, lékařů, obchodníků atd.

Obr. 5. Civilní portrét notáře Jana Vlka.

Dne 20. června 1926 byla na budově Znojenské Besedy odhalena Janu Vlkovi pamětní deska (tab. I:1,1a); součástí této akce byla slavnost na Sokolském hřišti, pouť k Vlkovu hrobu, slavnostní průvod od Sokolovny k Besedě a přátelský večer.

Vlkova probuzenecká, organizační a kulturní aktivita přesahovala z rámce Znojma na celou západní Moravu. Uznáním mu bylo udělení čestného občanství rodné Telče. Působil aktivně také v mnoha svépomocných hospodářských spolicích, ve Znojmě i v sokolské organizaci (obr. 5, 6), byl

Obr. 6. Portrét notáře Jana Vlka v sokolském stejnokroji.

v kraji všeobecně vážený a ctěný. Nedbal na urážky znojemských Němců, kteří ho posměšně označovali jako „notorického Čecha“. Do celonárodního povědomí pronikla píseň „Přijde jaro, přijde, zase bude máj...“, zhudebněná na jeho báseň olomouckým skladatelem A. Förchgottem-Tovačovským (obr. 7). Již jako vážený, téměř padesátiletý občan se neváhal zapojit do hereckého besedního divadelního souboru a vystoupit v několika rolích vlasteneckých kusů; divadlu přispíval i finančně. Byl iniciátorem prvního moravského tábora lidu dne 14. června 1868 v Kravsku a dalšího tábora lidu v roce 1871 v Jevišovicích, jehož se zúčastnilo kolem 16 000 lidí z celé

jihozápadní Moravy. Byl činný také literárně; psal milostnou lyriku prostoupenou motivy národního obětování a nadšení a vlastenecké básně.

Takto vzpomíná na Jana Vlka roku 1926 český starosta města Znojma Stanislav Marák:

„Přide jaro, přijde...

V těžkých dobách války hlaholila z oken českých škol tato píseň naděje z jarých dětských řader vesele do dusna našeho života, ač málo kdo věděl, kdo prostou tu píseň složil a co jí chtěl říci.

Na krásném znojemském hřbitově u pravé obvodní zdi dřímá věčný sen její tvůrce, bývalý znojemský notář J a n V l k, syn soukeníka v Telči, jež ho uvítala 9. července 1822. Kdo ví, že mladý student moravský v Jihlavě, v Brně i v Olomouci, kde všude studoval, horlivě všímal si ruchu národního, kdo se dočetl, že revoluční rok 1848 zastihl mladého právníka na pražských barikádách a pak mezi pronásledovanými členy „Svornosti“, kdo uslyšel jeho „Husitskou“, „Vlasti“, „Orle, pestrý orle“ a jiné vlastenecké zpěvy Vlkovy, k nimž Tovačovský složil nápěv, ten pochopí, co chtěl básník zdánlivě prostou písní „Přijde jaro“ říci.

Zima kruté rakouské nadvlády mrazila český život, ledy Metternichových a Bachových okovů svíraly volný jeho rozvoj, a ta naše česká lípa nechtěla a nechtěla se zazelenati, aby básníci, naši slavicí, mohli zapěti vítěznou píseň volnosti a bratrství. A tu věšteckým hlasem volá znojemský notář Vlk k hloučku svých spolupracovníků: „Přijde i jaro naší české vlasti, zapudí tuhou zimu otroctví a náš český duch volně se vznese na perutích jásavých písní slavičků až k slunci zlaté svobody!“

A ta naše lípa už je zelená, kterou sázel před 65 lety pan notář Jan Vlk ve Znojmě. Přišel sem v době, kdy češství znojemské krčilo se bázlivě v koutku, živeno napatrně kroužkem uvědomělých živnostníků a tu a tam některým nesmělým úředníkem nebo profesorem německého gymnasia. Vysoko pnula se tehdy německá zvůle hubíc vše české a strhávajíc i starobylé rčení „královské“ s názvu svého města, aby nic nepřipomínalo slovanského původu.

„Není v ryze německém Znojmě slovanské strany“, volá zpupně „Znaimer Wochenblatt“, „je tu jen několik klidných lidí česky mluvících.“ Těm „několika českým lidem“ dostalo se vůdce v osobě Vlkově. Přichází v mužném věku 40ti let z Trenčína do Znojma a hned staví se v čelo národní práce.

Především seskupuje kol sebe prořídle řady oněch „několik klidných lidí ještě česky mluvících“ ve Znojmě a na venkově, kde nalézají podpory u únanovského statkáře Podveského, u budějovského advokáta Dra Špatinky, u mikulovského správce Čápa – otce Růženy Svobodové, u jevišovických občanů Fialy a Špalka, u oblíbeného kukátkáře V. Kosmáka, k nimž záhy připojují se někteří čeští kněží, učitelé i ojedinělí úředníci znojemského soudu a drobní čeští dělníci, živnostníci, zejména obuvníci znojemští a zvláště Tomáš Vala.

„Vzhůru, česká srdce!“ volá neúnavný notář Vlk k Čechům znojemským sázeje lípku českého uvědomělého života v kamenitou půdu skoro úplně zněmčeného města. „Přijde i naše jaro. Ledy, jež poutají naše práva, a svobodu, puknou – a česká volnost za jáсотu slavíků volným širokým proudem rozleje se v širé české nivy.“

Neleká se práce ani úšklebků. Ač si je vědom porážky, kandiduje opětně za poslance proti německé přesile, aby povzbudil malátné české duše, pro něž zakládá českou školu, aby zachránil české děti, a záložnu, aby učinil český živel hospodářsky neodvislým a soběstačným. Proti německému kasinu zakládá českou Besedu, je členem Sokola, každému nenáročně pomáhá, veselý při tom jsa myslí.

Z malé slovanské lípky znojemské byl už statný strom, jenž smutně zaševalil rozložitými větvemi, když 31. července 1896 vydechl pan notář Vlk svou šlechetnou duši. Celé Podyjí, jehož byl vůdcem, stálo v hlubokém bolu i obdivu nad rovem nezapomenutelného buditele.

Nedočkal se věstec splnění svých vroucích nadějí, ale my už pozdravili naše české jaro, my slyšíme jásavé zpěvy českých slavíků, nám voní už květy české volnosti: s v o b o d n ý, b e z p o u t j e č e s k ý l i d !

Stanislav Marák.

Píjdo jaro přijde
~~Kasa bude máj usmívá se háj~~ (Goudron
 v 1847)
 Usmívá se louka
 Kasa bude
~~usmívá se háj~~ máj.
 Dáje přide jaro Slaběné své vlny,
 Zasa bude máj. Pramen v zleje
 Rozpukne se ruče,
 Staví se páněje.
 Rhy now
 Rozpukne se lečy
 Volny' ~~je~~ ^{bude} ~~je~~ proud
 do ~~usmívá se~~ vlnách
 Lode ~~na~~ ^{bude} plouf

Obr. 7. Faksimile Vlkova rukopisu básně „Přijde jaro, přijde...“.

Notář Jan Vlk zemřel 31. července 1896 v Lesné na Znojmsku. Jeho pohřeb na znojmském hřbitově se stal velkou manifestací českého Znojma a širokého okolí. U pomníku nad jeho hrobem u hřbitovní zdi je instalována pamětní deska s nápisem (tab. I:2, 2a).

Na Jana Vlka se však ani potom nezapomělo. Roku 1898 mu bylo uděleno čestné občanství města Znojma in memoriam. Jeho jménem byla pojmenována jedna ze znojmských uliček. Při významnějších výročí jej pravidelně vzpomínali členové Znojmské Besedy a připomínal regionální tisk. V roce 2005 vydala Znojmska Beseda „u příležitosti 135 let od založení prvního českého spolku ve Znojmě“ publikaci „Znojmská Beseda 1870-2005“ (autor textu Mgr. Jan Blaha), v níž je život Jana Vlka zdokumentován literárně i obrazově.

A takto vzpomínají na Jana Vlka při příležitosti 110 let od jeho úmrtí noviny Znojmský týden (31. července 2006):

„V roce 1870 založil první český spolek Beseda, o rok později inicioval založení českého peněžního ústavu ve Znojmě Vzájemné záložny. Z popudu Besedy vznikl Řemeslnický spolek, Matice znojemská, Budeč znojemská, Sokol, Obchodní jednota a Hospodářský spolek. Jan Vlk dal impuls k uspořádání mohutného tábora lidu 17. září 1871 v Jevišovicích. Vlk se stal také mluvčím Čechů ve Znojmě ve druhé polovině 19. století, byl čestným členem Řemeslnického spolku, předsedou Matice školské, členem Sokola a čestným občanem Telče, kde rovněž iniciativně působil. Autor textu písně Přejde jaro přijde se rovněž zasloužil o rozvoj českého školství. Jan Vlk zasvětil celý svůj život českému jazyku a českému lidu. Zemřel 31. 7. 1896 v Liliendorfu (v Lesné).“

Není pochyb o tom, že prostředí Vlkovy kanceláře ještě umocnilo vlastenecké, sociální a obecně pokrokové smýšlení mladého koncipienta Jaroslava Palliardiho. Město plné památek nedalo zapomenout ani na sběr starožitností. Palliardí zde po svém nástupu v roce 1883 rozvinul bohatou osvětovou, kulturní a samozřejmě i sběratelskou a záhy také aktivní výkopovou archeologickou činnost. Hned v nástupním roce převzal např. péči o knihovnu Znojemské Besedy. Při úpravách nádvoří znojemského Hradu se na návrh a z pověření znojemského středoškolského profesora Antona Komerse ujal průzkumů tamních raně středověkých kulturních vrstev; tam někde byly začátky celoživotního Palliardiho zájmu o archeologickou stratigrafii. Stejně si všímal protilehlého Hradiště sv. Hypolita, v zorném poli však měl i řadu archeologicky bohatých obcí v okolí Znojma. Brzy se stal známým „starožitníkem“ a tak bylo jen přirozené, že se jako první dověděl roku 1888 o nálezech malované keramiky při stavbě robotárny na znojemském předměstí Novosady; nechal tam kopat a učinil tak svůj první velký objev – neolitickou kulturu s „pomalovanou“ keramikou.

O úrovni tehdejší archeologické praxe si ovšem nesmíme dělat velké iluze. Byl to však právě mladý znojemský jurista, kdo se o její postupné zlepšování zasloužil. Tehdejší situaci dokresluje např. dopis jakéhosi pana B. Kuchynky Palliardimu z roku 1889:

*Blahorodný Pán
pan Jaroslav Palliardi
čekaťel notářství v Znojmě
(Besední dům)*

Veľectěný přítely !

Na Vaši žádost jsem nechal dne 22. t.m. odpoledne na obec. Pozemku u školy kopati a sice dělníkem Janem Vašíčkem.

Přítomní byli tyto páni: František Schimerka z Vídně, Štěpán Ingerle a Frant. Novosad z Dunajovic, pak Antonín Kuchynka z Domčic.

Na označení p. dohlážitele při stavbě školy jsme kopali před školou a pak až v vzadu u toho domku co bude sloužit za sklad dříví.

Nebyla naše práce mnoho vděčná, mimo dvouch kostry jsme nepolapili ničeho a k tomu se nám

Jedna lebka byla již tak křehka že se při dotknutí rozpadla, ta druhá je ještě dosti zachovalá. Uschoval jsem ji ku další potřebě, ostatní hnáty leží ještě venku, poněvadž se domnívám že to není pro Vás důležité.

Co se týče útrat kopání na zkoušku, se vyrovná až se zase někdy sejdem.

Pana Protivínského jsem se ještě nezeptal, co žádá za opsání protokolu, tak až po druhé.

Znamenám se s přátelským pozdravem

ze vší úctou

H. Dunaj. 24/7 89.

oddaný B. Kuchynka

Za svého působení ve Znojmě navázal Palliardi brzy početné kontakty s předními moravskými, českými i zahraničními archeology. Zvláště intenzivní korespondence se rozvinula se členy Vlasteneckého musejního spolku v Olomouci: s Karlem Jaroslavem Maškou (1851–1916), Janem Havelkou (1839–1886) – zetěm Jindřicha Wankla (1821–1897), Vítězslavem Houdkem (1856–1916) aj., dále s brněnským Františkem Černým (1867–1918), učitelem Janem B. Kniesem

(1860–1937), brzy také s Karlem Absolonem (1877–1960), o něco později s Innocencem Ladislavem Červinkou (1869–1952) atd. Karel Jaroslav Maška, jehož archeologické zájmy od dob jeho působení ve Znojmě v letech 1875–1877 sahaly do Palliardiho „revíru“, zaujímá k mladému koncipientovi, svému pokračovateli v archeologii na Znojemsku – zachovávaje ovšem noblesní formu – postoj až poněkud vtíravého rádce a poučovatele, postupně se však tón jeho dopisů mírní; uznává a oceňuje jeho odborné vědomosti i nálezy a žádá si o nich reference nebo jejich zapůjčení a velmi stojí o spolupráci s Palliardim. Pokouší se rovněž vtáhnout jej, jakožto významnou vědeckou osobnost, do rozmíšek mezi olomouckým Vlasteneckým spolkem a vznikajícím brněnským Musejním spolkem (1888). Podobně si nesmírně považuje vědeckých kvalit a obecného respektu, který vzbuzoval teprve sedmadvacetiletý čekatel notářství, jeho o něco starší vrstevník a přítel Vítězslav Houdek; ten se snaží mnohomluvnými a často se opakujícími argumenty udržet Palliardiho v okruhu přátel olomouckého spolku a odradit jej od spolupráce s připravovaným brněnským centrem; je zřejmé, že Houdek podvědomě počítal s možností, že by Palliardi mohl převzít i redakci ČVMSO. Dochovalo se přirozeně nejvíce dokladů téměř denních písemných kontaktů Palliardiho s jeho spolupracovníkem a rodinným přítelem Františkem Vildomcem. K Palliardimu se záhy hlásili i vzdálenější čeští a zejména také zahraniční archeologové. S Karlem Absolonem dojednával Palliardi hlavně tisky svých archeologických statí v Časopise Moravského zemského musea (později také monografie o „Starém Zámku“ u Jevišovic). Z velmi obsáhlé korespondence, z níž jsou zachovány převážně dopisy přátel a kolegů Palliardimu, jen náhodně jeho odpovědi, se dovídáme mnoho zajímavého o stavu tehdejší moravské amatérské archeologie i o vztazích mezi soudobými badateli.

Během své činnosti ve Znojmě a na Znojemsku si Palliardi v poměrně mladém věku (obr. 8) získal znamenitý vzhlas jako sběratel, výkopce a znalec archeologických památek, i jako autor početných vědeckých publikací.